

OPŠTE STANJE OBRAZOVANJA I EDUKACIJE IZ PREDUZETNIŠTVA U RS I BiH

GENERAL STATE OF EDUCATION AND TRAINING ON THE ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF SRPSKA AND BOSNIA AND HERZEGOVINA

Mr Branislav Kecman

Sažetak: Savremeni razvoj privrede i društva zahtijeva radikalne promjene u sistemu obrazovanja. "Tradicionalno obrazovanje" mora uvesti izmjene koje će ga učiniti operativnijim, fleksibilnijim i kreativnijim prema idejama koje dolaze. Isto tako, obrazovni sistem u RS i BiH mora biti sposoban da edukuje i osposobljava nove kadrove za vođenje malih i srednjih preduzeća, kao i da bude spreman na uvođenje različitih inovacija u domenu preduzetništva, kroz sve oblasti privrednog i društvenog života. Te obrazovne promjene moraju pružiti visoko profesionalni kadrovi. Od menadžmenta preduzeća, danas se očekuje kreativnost i radoznalost, koje se ipak u velikoj mjeri stiču učenjem.

Ključne riječi : Obrazovanje, edukacija iz preduzetništva, obuka, mjere za unapređenje, aktuelno stanje, obrazovanje odraslih

Abstract: The modern development of the economy and society requires radical changes in the system of education. The "traditional education" has to introduce changes that will make it more operational, more flexible and creative toward the ideas that appear. Also, the education system in the Republic of Srpska and Bosnia and Herzegovina must be able to educate and enable new staff that will run small and medium enterprises, and that will also be ready for the introduction of different innovations in the field of entrepreneurship, through all areas of the economic and social life. These educational changes have to provide highly professional staff. From the management of a company today is expected a lot of creativity and curiosity that are largely required by learning.

UVOD

Obrazovanje i obuka iz preduzetništva u velikoj mjeri doprinose razvoju ekonomije zasnovane na znanju, a tako i ekonomskom razvoju u cjelini. Sa stanovišta malih i srednjih preduzeća (MSP), koji su osnov naše ekonomije, obrazovanje i obuka iz preduzetništva i dostupnost vještina su presudni razvojni faktori. Da bi ta preduzeća mogla opstati, a onda i rasti od presudne važnosti je obrazovanje i obuka menadžmenta i zaposlenih. Učenje bi trebalo započeti formalnim obrazovanjem koje se proširuje kursevima od strane privatnih škola, poslovnih udruženja i raznih konsultanata. Da bi preduzeća mogla udovoljiti zahtjevima tržišta, kako lokalnog tako i inostranog, mora biti utemeljen efikasan i kontinuiran sistem poslovnog obrazovanja i obuke. Razvoj obrazovnog programa i programa obuke u privatnom sektoru, bio bi veoma važan da programi za MSP budu bolje usmjereni, boljeg kvaliteta i lakši za korisnike. Cjelokupni sistem formalnog obrazovanja u RS i BiH prolazi kroz reformu.

OBRAZOVANJE, OBUKA I KONSALTING

Obrazovanje i obuka rukovodećeg kadra i osoblja su od presudne važnosti da bi preduzeća mogla ostati konkurentna. I jedno i drugo utiču na troškove, prihode i rizike koje preduzeća moraju uravnotežiti da bi uspjeli u poslovnoj sredini, koja se ubrzano i kontinuirano mijenja. Poslovni subjekti moraju redovno ažurirati znanje i vještine da bi izbjegli skupe troškove neznanja, koje može dovesti do propasti poslovanja.

Dakle, pored formalnog obrazovanja znanje je neophodno obogatiti i neformalnim znanjem koje nude privatne škole ili različita poslovna udruženja. Tačnije, da bi omogućili preduzećima da se suoče sa izazovima tržišta, same države moraju ustanoviti jasne i djelotvorne sisteme kontinuiranog poslovnog obrazovanja i obuke. Obrazovne programe i programe obuke koje nude privatne škole ili udruženja može se dodatno ojačati visokim profesionalnim nivom "menadžment konstlinga". Posljednjih godina ciljevi u oblasti obrazovanja u našoj zemlji su bili :uvođenje preduzetničkih predmeta u osnovne i srednje škole, kao i na neekonomске fakultete na univerzitetskom nivou, promocija širenja broja privatnih davalaca usluga obuke iz preduzetništva, promocija i obuka iz preduzetništva i sl. Svi zacrtani ciljevi nisu ostvareni.

OPŠTI ZNAČAJ ZNANJA ZA UNAPREĐENJE MENADŽMENTA PREDUZEĆA

Kod utvrđivanja značaja znanja za unapređenje menadžmenta preduzeća, odnosno značaja menadžmenta znanja (Knowledge Management, u daljem tekstu KM) treba početi od toga da je učenje u isto vrijeme socijalna i kulturna aktivnost. Postoje razna znanja da se pronađu važne vještine koje će spriječiti nepotrebno velike rizike i opasnosti od promašaja. Učenje je socijalna i kulturna aktivnost koje omogućava ljudima da međusobno komuniciraju zajedničkim jezikom, uslovno rečeno. Takav jezik omogućava da se iskustvo pretvara u formu znanja koje ostaje generacijama iza nas i da izgradimo ideje koje će dati smisao, svrhu onoga i onome šta radimo. Od menadžmenta preduzeća očekuje se inovativnost, kreativnost, radoznalost i druge osobine koje se u velikoj mjeri stiču učenjem.

Dakle, svako učenje podrazumijeva mijenjanje osobe, i na taj način otvara nove mogućnosti u okviru međuljudskih odnosa, jer ljudi kroz učenje mijenjaju svoje viđenje o tome kakvi su i kakve su njihove mogućnosti u pokretanju posla. Učenje menadžera poslovnih subjekata treba da traje čitav život i mora biti zastupljeno u svim domenima djelovanja, i predstavlja potencijal koji se prenosi iz jedne djelatnosti u drugu. Menadžment je prisiljen i prinuđen da se stalno mijenja, inovira i unapređuje, jer tako i razvija svoje preduzeće. To zahtijeva njihovo stalno usavršavanje prvenstveno u osnovnim menadžerskim vještinama (planiranju, organizovanju, rukovođenju i kontroli) kao i drugim socijalnim znanjima. Bez toga, preduzeća se ne mogu održati na tržištu na kom vlada surova konkurencija.

Mnogo je inventivnih menadžera u RS i BiH koji su nezadovoljni inertnošću edukativnih organizacija kod kojih se ne poklanja stvarna pažnja obuci i razvoju, tj. promjeni. Uprkos značaju koji se promotivno daje obrazovanju i treningu od strane stručno nadležnih organizacija, ipak većina treninga je površna, zasnovana na takmičenju i improvizovanog karaktera tako da nedovoljno doprinosi unapređenju organizacije i poslovanja MSP.

U nekim organizacijama jači je uticaj prošlosti, a u drugim pritisak sadašnjosti. Međutim, u svim organizacijama budućnost je važna, ali se interpretira na različite načine: neki budućnost vide kao izvor šansi, drugi kao seriju prijetnji. Oni koji žive u prošlosti oslanjaju se na postojeće vještine i kompetencije. Oni previše opterećeni sadašnjnošću, često ignorišu zahtjeve budućnosti sa aspekta potrebnih vještina. Uspješne su one organizacije koje ozbiljno uzimaju u obzir sva tri vremena i iz njih izvlače važne zaključke u vezi sa obrazovanjem ljudi koji rade, jer je postojeće vještine, ideje i akumulirano znanje moguće reformulisati u pravcu odgovora na izazove neizvjesne budućnosti. Menadžment i predstavlja proces planiranja organizovanja, vođenja i kontrole, dakle i finansijskih i fizičkih i ljudskih i obrazovnih i informacionih resursa preduzeća, da bi se realizovali svi zacrtani ciljevi.

Preduzeća koja imaju strateški pogled na budućnost i traže način da predvide potrebe za znanjem su uspješni. Ovaj zadatak je više od KM i mnogo više od tehnologije, aktuelne prakse i menadžment teorije. Suština je u tome da se ideje pretoče u akciju. Previše organizacija je propustilo priliku jer su se povodile za "pomodnim menadžmentom" ili "instant kvazi rješenjima.

Profesionalne organizacije koje štite potrebe i interese svojih članova imaju ključnu ulogu za određene domene znanja kao što su: pravo, medicina, inženjering, arhitektura i sl. Na tržištu ideja profesionalci traže monopolsku poziciju koja je, međutim, slaba, obzirom na to da njihova jedinstvena informacija postaje široko dostupna.

AKTUELNO STANJE U OBLASTI FORMALNOG OBRAZOVANJA U RS I BIH

Formalno obrazovanje u BiH prolazi kroz reformu kako u osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju.

Reforma osnovnog i srednjeg obrazovanja se odvija po zasebnom procesu, a visoko obrazovanje je prihvatilo plan i program reforme iz Bolonjske konvencije. Razrada predmeta vezanih za preduzetništvo i menadžment na univerzitetima u BiH je u toku, uglavnom u okviru TEMPUS programa EU.

U narednom periodu se planira razrada različitih postdiplomskih studija, kao i mogih vrsta kraćih seminara za one koji nisu u mogućnosti ili nisu zainteresovani za studij u okviru formalnih, redovnih programa. Na nivou srednjeg obrazovanja planira se pored teoretske nastave uvesti i praktični rad, kao i više predmeta potrebnih za proces proizvodnje i usluga.

Na nivou univerzitetskih studija razvijaju se nastavni planovi za preduzetništvo i menadžment MSP pod pokroviteljstvom TEMPUS programa, koga finansira EU: Ovim projektom je predviđeno da se na svim fakultetima uvede predmet za preduzetništvo i menadžment.

Predviđeno je da se po fazama razvijaju smjerovi i studij u oblasti preduzetništva. U prvoj fazi je predviđeno uvođenje smjerova, u drugoj fazi uvođenje dvogodišnjeg studija, a u trećoj uvođenje cijelog dodiplomskog studija. Ovi ciljevi su realizovani. Istovremeno se razvio i postdiplomski, magistarski i specijalistički studij.

Osim ovih preporuka predloženi su i tipovi i strukture seminara za doobrazovanje kadrova, dodatna predavanja studentima koji nisu pratili nastavu iz preduzetništva u malom biznisu. U cilju ispunjavanja zahtijeva u ovim izmjenama u obrazovnom sistemu BiH, a to znači i unapređenja kadrovskog razvoja, sprovodi se niz različitih mjera i programa obuke kako u cilju unapređenja nastavnog plana i programa u školama i univerzitetima, tako i u cilju razvoja predavača-profesora-nastavnika na svim obrazovnim nivoima.

Mnogi od ovih programa obuke nude se na lokalnim nivoima od strane raznih institucija koje pružaju usluge u oblasti poslovnog razvoja (npr. PREDA-Opština Prijedor).

Zajedničko svim postojećim vidovima obrazovanja je to da MSP koriste usluge obuke, ako troškove pokrivaju donatori. Svijest o kontinuiranom učenju nije još rasprostranjena kod menadžmenta preduzeća. Pored toga mnogi poslovni subjekti nisu svjesni prednosti konsalting usluga uprkos mnogim donatorskim projektima.

NORMATIVNO UNAPREĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH

Značajna aktivnost za unapređenje obrazovnog sistema u RS i BiH je donošenje entitetskih zakona za unapređenje obrazovanja odraslih.

Obrazovanje odraslih je po Zakonu dio jedinstvenog obrazovnog sistema RS, kojim se obezbjeđuje obrazovanje, usavršavanje, osposobljavanje i cjeloživotno obrazovanje odraslih lica. Obrazovanje odraslih zasniva se na principima :

- cjeloživotnog učenja
- racionalnog korišćenja obrazovnih mogućnosti
- slobode i autonomije pri izboru obrazovanja
- uvažavanja različitosti i uključivanja lica sa posebnim potrebama
- stručne i moralne odgovornosti pedagoških radnika
- garancije kvaliteta obrazovne ponude
- poštovanja ličnosti i dostojanstva svakog učesnika u obrazovanju odraslih

Obrazovanje odraslih ima za cilj osposobljavanje, za zapošljavanje odraslih koji nisu završili obrazovanje za traženo zanimanje; stvaranje uslova koji će pojedincu omogućiti dalje obrazovanje i obuku kroz prekvalifikaciju, dokvalifikaciju i kontinuirano stručno usavršavanje tokom cijelog radnog vijeka. Omogućava odraslima obrazovanje i sticanje znanja, vještina i kompetencija koje odgovaraju ličnim sposobnostima i životnoj dobi pojedinaca. Obrazovanje odraslih po Zakonu može biti formalno, neformalno i informalno.

Formalno obrazovanje je organizovan proces obrazovanja kod verifikovanih ustanova za obrazovanje odraslih, po programima osnovnog i srednjeg obrazovanja, prilagođenih potrebama i mogućnostima odraslih.

Neformalno obrazovanje je organizovan proces učenja i obrazovanja usmjeren ka usavršavanju specijalizaciji i dopunjavanju znanja, vještina i kompetencije odrađen prema dijelovima programa formalnog obrazovanja i po posebnim programima za sticanje znanja koji se mogu organizovati kod ustanova i organizacija koje ispunjavaju uslove prema programu koji izvode.

Informalno učenje podrazumijeva permanentno samoobrazovanje, usavršavanje i sticanje znanja i vještina van organizacija i ustanova obrazovanja odraslih, recimo preko medija, interneta, kontakta i sl.

Svi ovi programi mogu se izvoditi redovnom nastavom, instruktivnom nastavom i praktičnim radom. Sva tri oblika obrazovanja odraslih vrlo su pogodan oblik za edukaciju iz preduzetništva, a posebno za kategorije radno sposobnog stanovništva, koje je ostalo bez posla i želi pokrenuti vlastiti biznis.

ZAKLJUČAK

Organizacije i poslovni subjekti koji obraćaju pažnju na permanentno obrazovanje i edukaciju svog menadžerskog tima pravodobno investiraju u budućnost. Time daju šansu da njihovo preduzeće opstane u budućnosti. Menadžment MSP-a mora voditi računa da njihovi kadrovi, kao i ljudski resursi preduzeća, budu konstantno informisani i edukovani po najnovijim znanjima. To često nije lako ostvarivo, dapače teško je, i zato smo svjedoci nesnalaženja današnjih preduzeća u tranziciji, ekonomskoj krizi i sl. Proces edukacije iz preduzetništva stalan je proces.

LITERATURA

1. Kecman, B. Obrazovanje iz preduzetništva u funkciji razvoja MSP, Prijedor, 2010.
2. Vukmirović, N. Savremeno preduzetništvo, Banja Luka, 2006.
3. Radoje, R., Dalibor, M. Strategijski menadžment, Banja Luka, 2009.
4. Branislav, K. Okviri za nove modele i oblike formalnog obrazovanja iz preduzetništva PRIMUS, 3/2011.
5. Macura, R. Izaberi životni poziv prema sebi, Sarajevo, 2008.
6. Grupa autora, Strategijski i operativni menadžment-praktični savjeti za preduzetnike, EDA, 2007.
7. Macura, R. Ekonomska isključenost građana, Banja Luka, 2009.
8. Grupa autora, Preduzetništvo u praksi malih i srednjih preduzeća, Banja Luka, 2006.
9. Stanković, F., Vukmirović, N. Preduzetništvo-nove metode i tehnike, Matica Srpska, 2005.